

*О.М. Бандурка, ректор
Нац. ун-ту внутр. справ,
академік Академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор*

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ: ДЕСЯТЬ РОКІВ СТАНОВЛЕННЯ МІЛІЦЕЙСЬКОГО ВУЗУ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ

Скоро виповниться чотири з половиною десятиліття моєї служби в органах внутрішніх справ. Сорок років з них (так вже склалася доля) я працюю на керівних посадах, що завжди спонукало ставитись до питань підготовки кадрів, науково-методичного забезпечення боротьби зі злочинністю з особливою увагою. Як начальник райвідділу, керівник служби, начальник главку міністерства, управління внутрішніх справ однієї з найкрупніших в економічному та культурному відношенні областей України, я був постійно зацікавлений у тому, щоб під моїм керівництвом працювали справжні професіонали. Діяльність органів внутрішніх справ здійснювалася, здійснюється і буде завжди здійснюватись людьми і заради людей, захисту їх прав, життя, здоров'я, власності, суспільних відносин. Пригадуючи власне напружене життя, зайвий раз впевнююсь, що ніколи не відділяв у своїх працівників особисті якості від професійних, направляв людей, здатних удосконалюватись, фахово зростати, навчатись до Харківського юридичного інституту, Київської вищої школи міліції, інших вищих шкіл на території колишнього СРСР, Академії МВС Союзу в Москві.

Сьогодні мої учні обіймають високі керівні посади, належать до когорти кращих професіоналів у системі. У той же час, працюючи на практиці, організовуючи роботу служб і підрозділів, розкриваючи тяжкі й запутані злочини, я постійно знаходив час, щоб ознайомитись зі злочинними наслідками нашої міліцейської науки, збирати методичні новинки, бо вони – це той інструментарій, та зброя, котра дозволяє захистити наших громадян і, врешті, зберегти власних працівників. Одночасно, за давньою звичкою аналізувати, почав постулювати формувати власну модель позитивного навчального закладу, який би готував працівників для органів внутрішніх справ.

Якби я у той час повністю змалював її, таку, як бачилось років п'ятнадцять тому, мене б, мабуть, вважали за мрійника. Я хотів одночасно і подолати «кастову» обмеженість відомих навчальних закладів радянських часів, і не «втопити» міліцейську, правоохорончу спрямованість у морі цивільної вищої школи з її академічністю, широким демократизмом, схильністю часом до надмірного теоретизування. Сьогодні часто говорять про те, що Національний університет внутрішніх справ – це моє творіння. Я б сказав інакше – це мій задум, який я цілеспрямовано уже протягом десяти років втілюю в життя. У цій роботі я завжди прагнув вибрати весь досвід, не тільки власний, а і той, що був накопичений моїми вчителями, колегами, учнями. Майбутній вищий навчальний заклад повинен був стати складною, але стрункою системою, розвиватись вперевиджувально, задалегідь готуючись до змін в діяльності органів внутрішніх справ, її пріоритетів, враховувати зміни оперативної обстановки – і, ширше, – стану суспільства в цілому.

Відповідальність, яку покладає справа підготовки кадрів для органів внутрішніх справ, розробки науково-методичних засад боротьби зі злочинністю, її профілактики, забезпечення громадської безпеки, величезна. Згадуються слова улавленого партизанського ватажка, Сидора Ковпака, сказані ним півстдесят років тому: «Хиби – це наша кров, дурість – це наша кров». Їх цілком можна віднести і до правоохоронної діяльності. Вона є відповідником суспільного розвитку, а це означає, що розвивається, ускладнюється, потребує відповідного організаційно-структурного, матеріально-технічного, але перш за все кадрового забезпечення. Тому фахівець – правоохоронець майбутнього сприймався і сприймається як високодуховна особистість, патріот, чуйна, чутлива до чужого болю людина, в котрій гармонійно поєднуються знання і вміння, теоретичний багаж, що забезпечує здатність постійно професійно вдосконалюватися, і найвища кваліфікація поліцейського, який завжди знає, що, коли і як треба робити, і діє в штатних і нештатних ситуаціях оптимально.

Розгалуження спеціальностей практичних працівників органів внутрішніх справ, яке викликано потребами життя, вимагало повної відповідності спеціалізації наших випускників не тільки «на сьогодні», а й «на завтра», і навіть «післязавтра». Отже, формувався концепція поліцейського вузу. Він мав бути:

- національним, в кращому розумінні цього слова, – тобто слугувати національним інтересам в галузі охорони правового порядку;

- універсальним – готувати фахівців для всіх напрямів роботи в системі МВС України;

- багатоступеневим – повинен існувати навчальний підрозділ для кожного щабля сходження в світ знань – від старшокласника, який *хоче* і *здатен* служити в майбутньому в органах внутрішніх справ, до досвідченого працівника, якого треба підготувати для призначення на високу керівну посаду, а також докторанта, котрий прагне випустити ґрунтовну наукову роботу – докторську дисертацію;

- єдиним у своїй складності, з гармонійним поєднанням едичоначальності і вузівської автономії, високою управлінською культурою та оптимальною структурою, яка б забезпечувала підготовку кадрів для всіх регіонів України;

- високонауковим – мати науково-дослідницький потенціал найвищого гатунку, при цьому орієнтованим на прикладну науку, на розробки, златні методично озброїти органи внутрішніх справ на перспективу, повністю забезпечити теоретичний фундамент як для законодавчих, так і відомчих нормативно-правових актів, котрі регулюють діяльність системи МВС;

- високотехнологічним – постійно вдосконалюватись у своєму розвитку, використовувати кращі освітянські, інформаційні технології, сучасну методологічну базу наукових досліджень, кращі методи соціальної та виховної роботи;

- висококомунікативним – здатним до активної, творчої участі в міжвузівській (в рамках України) та міжнародній освітній та науковій кооперації;

– нерозривно пов'язаним в усій своїй діяльності з практикою функціонування органів внутрішніх справ України;

– мати в своєму складі науково-педагогічних працівників найвищого професійного рівня.

Створення і становлення такого вищого навчального закладу МВС України відбувалось в контексті ще трьох, більш високих рівнів системоутворюючих процесів. Перший, це – формування системи освіти і науки МВС України, яка одночасно є підсистемою кадрової роботи, зміг в кадровій політиці відповідно до реформування самої системи Міністерства внутрішніх справ. У той же час перетворення в системі МВС України, приведення її у відповідність до сучасних стандартів правоохоронної діяльності як соціально-обслуговуючої діяльності є невід'ємною складовою розбудови в Україні демократичної правової соціальної держави (див.: схема 1).

Таке бачення цього навчального закладу, який 9 січня 2002 року відзначив своє десятиріччя, сформувалось не одномоментно. Окресливо основні віхи становлення Національного університету внутрішніх справ. Він створювався не на порожньому місці. В цілому була розроблена його концепція, мався мінімальна навчально-матеріальна база колишніх Вищих курсів БРСВ СРСР, Спеціальний факультет Української юридичної академії вже вів підготовку фахівців, інститут створювався у Харкові, де складалася одна з кращих, найбільш визнаних і авторитетних юридичних шкіл колишнього Радянського Союзу. Було і необхідне нормативно-правове підґрунтя. У листопаді 1990 р. авторів цих рядків довелось взяти безпосередню участь і в ініціюванні, і в розробці постанови Верховної Ради (тоді ще УРСР) «Про певідкладні заходи по зміцненню законності та правопорядку в республіці». Саме там було закладено рішення про створення у Харкові вищої школи міліції (тоді це використовувалась звична для радянських часів термінологія, хоча вже було ясно, що рамки такого вузу затісні з точки зору вимог кінця XX – початку XXI ст.).

9 січня 1992 р. був підписаний спільний наказ Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти України та Міністерства внутрішніх справ України №8/7 про створення Харківського інституту внутрішніх справ. Цейний час він діяв при Українській юридичній академії, але досить швидко змінив і рушив у «самостійне плавання» по освітянських хвилях.

Як відомо, управлінська діяльність є цілеспрямованим вольонім впливом суб'єкта управління на його об'єкт, а це передбачає градацію цілей, визначення співвідношення цілей і підційей, в отже – вибір тактичних ходів у реалізації загальної стратегії розвитку. Інститут починався з юридичної освіти, з того, що найперше потрібно слідчому, оперативному працівнику. Та вже тоді, в перші місяці й роки роботи нового вищого навчального закладу, в наших лавах були висококваліфіковані фахівці – юристи. Це було симптоматично – керівництво інституту думало про завтрашній день, готувало базу для реалізації ідеї багатопрофільності нашого навчального закладу. Формуючи власну філософську школу (думаю, все-таки наявність двох докторів і доброго десятка кандидатів наук дає підстави відкорити саме так), ми закладали підвалини нашої великої

науки, створювали можливість для юристів, соціологів, економістів користуватися найсучаснішими здобутками методології наукових досліджень.

Комплектування науково-педагогічними кадрами відбувалось з певним дисбалансом у бік представників цивільних вищих навчальних закладів, однак іншої можливості одразу ж забезпечити достатній рівень організації та змісту навчального процесу тоді не було. Відомчої системи вищої освіти як такої не існувало – прецедент Київської вищої школи міліції був поодиноким. Зауважу, що цей вуз сповна використав накопичений за майже сім десятиліть потенціал, швидко і успішно трансформувався спершу в Українську, потім в Національну академію внутрішніх справ. Для Харківського інституту це був орієнтир, ми бачили, до якого рівня треба прагнути, але обрали інший шлях, – створення великого, потужного і одночасно багатoproфільного вищого навчального закладу. З перших років ми були змушені працювати дуже напружено, адже органи внутрішніх справ чекали наших випускників. Інститут робив нові набори, допичав курсантів – українців з вищих шкіл міліції Радянського Союзу, які опинилися за межами нашої незалежної держави.

Таким чином, структура нашого вищого навчального закладу постійно розвивалася. У січні 1993 р. в інституті працювали три факультети: слідчо-криміналістичний, економічної безпеки, управління та інформатики, і відділення заочного навчання. В наступні роки випикли нові факультети: соціально-психологічний, громадської безпеки, працівників кримінальної міліції. 22 лютого 1994 р. відбувся, так би мовити, діалектичний «стрибок» – своєрідний перехід кількості в якість. Постановою Кабінету Міністрів України №787 на базі Харківського інституту внутрішніх справ був утворений Університет внутрішніх справ – перший, і протягом тривалого часу єдиний в світі. Тільки останнім часом (і не тому, що справа погана, а тому, що складна) у нас знайшлися послідовники в Санкт-Петербурзі.

У 1997 р. розширилась географія роботи університету. У його складі був утворений Кримський факультет, де створено 8 кафедр. На той час успішно діяли відділення заочного навчання у Євпаторії та Сумах.

Поки що наші стратегічні рішення виправдовуються практикою, самим життям. Поглиблене, фахове вивчення найсучасніших інформаційних технологій наші курсанти розпочали на факультеті управління та інформатики ще до того, як комп'ютерна злочинність в нашій країні стала докочаним фактом. Служби соціальної та психологічної роботи не тільки комплектуються нашими випускниками, але й створені за рекомендаціями наших провідних науковців. Поглиблене викладання економічних дисциплін виявилось співзвучним етапу становлення ринкової економіки, коли можливість економічної злочинності стали незрівнянно ширшими, а «арсенал» злочинних методів збагатився порівняно з тими часами, коли оперативні апарати БРСВ розкривали порушення соціалістичної законності в сфері соціалістичного ж планового господарства.

Питання цілької кваліфікації працівників міліції громадської безпеки – а це величезна діяльність роботи – ми почали роз'ясувати також задалегідь. З'явився факультет №5, і тепер, в умовах, коли при реформуванні

системи МВС України особливі завдання (і це не тільки виправдалий, а і єдиний можливий шлях) покладаються саме на міліцію громадської безпеки, на дільничних інспекторів, цей факультет виявився єдиним в системі, який готує таких фахівців. Потреба зростає, адже налагодити партнерський зв'язок, плідну взаємодію з населенням, співпрацю з громадськими організаціями, вивести на належну висоту профілактичну роботу – це принципове завдання працівника міліції громадської безпеки, яке вимагає глибоких юридичних, соціологічних, психологічних знань. Дилі політ на таких фахівців неодмінно підвищиться. Думаємо про це, опрацюємо питання відкриття інституту громадської безпеки Національного університету внутрішніх справ.

Зовсім недавно відкрито факультет з підготовки працівників кримінальної міліції. Тепер ми готуємо фахівців, оперативних працівників, орієнтованих на боротьбу з загальнокримінальною злочинністю.

Десять років у нас працюють групи поглибленого вивчення іноземних мов. Як наслідок – наші представники в миротворчих контингентах Цивільної поліції ООН стабільно серед кращих представників органів внутрішніх справ України. Університет зробив висновки оперативно – і вже розпочався заняття на спеціальному факультеті, випускники якого будуть професіоналами – фахівцями з міжнародної правоохоронної діяльності.

Першими в системі ми впровадили інтегроване навчання. Це вимагало великої методичної майстерності від наших провідних доцентів і викладачів, аби не переобтяжуючи курсантів, не перевантажуючи їх, давати поруч з освітньою кваліфікацією спеціаліста з однієї спеціальності кваліфікацію бакалавра – з іншої. Так ми подолали небезпеку того, щоб готувати просто комп'ютерщиків, економістів, психологів, соціологів.

Вчасно вдалось помітити й реалізувати в належному обсязі ідею щодо використання сучасних комп'ютерних технологій. Сьогодні університет є визнаним лідером в цій справі серед вищих закладів освіти системи МВС України. Розроблена ще п'ять років тому концепція комп'ютеризації та інформатизації виконується успішно, у цьому плані університет використовує свої нові здобутки, по-справжньому крокує в ногу з часом.

Наш вищий навчальний заклад неухильно нарощує свої науковий потенціал. Ці темпи не влаштовують керівництво університету в повному обсязі, адже завдання перед собою ми завжди ставили максимальні. Однак об'єктивна картина – кількість і якість захищених дисертацій, проведених наукових досліджень, підготовлених підручників, монографій, науково-практичних посібників – говорить про суттєві здобутки колективу. Чимало зроблено щодо наукового забезпечення впровадження чинного законодавства, відомчої нормативно-правової бази, науково-методичного забезпечення навчального процесу, практичної діяльності органів внутрішніх справ. Нашим гаслом було і є «наука – для практики». Тут є суттєві резерви для поліпшення роботи, надання науковим дослідженням більш виразного наукового характеру. У той же час можемо сказати, що сформована в середині 90-х рр. ХХ ст. ідея про проведення крупномасштабних наукових проектів міжнародного характеру, які б викликувались за умови іноземного фінансування, але з наших, актуальних проблем, цілком ва-

правдала себе. Сьогодні університет має науковий авторитет в світі, причому не тільки в ближньому, а й дальньому зарубіжжі. Низка проєктів, які виконані й виконуються, дали позитивні, значущі для правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ результати. Це і дослідження проблем організованої злочинності, і запобігання торгівлі людьми, і профілактики розповсюдження наркотиків серед молоді, і інформаційної підтримки правової освіти й багатьох інших. Особливо слід наголосити на багаторічному дослідженні питань взаємодії міліції та населення, яке здійснюється спільно з науковцями Великої Британії і має безпосередній вихід на практику. У двох райвідділах Управління МВС України в Харківській області успішно проводиться експеримент щодо впровадження нових форм і методик такої взаємодії.

Наш вищий навчальний заклад був одним з перших, який генерував і успішно втілює у життя чимало і інших новітніх ідей щодо організації освітянсько-наукової діяльності. Це і створення навчально-наукових комплексів, і найсучасніших електронних бібліотек, і започаткування дистанційної форми навчання.

Етапною подією в житті університету стало присвоєння йому Указом Президента України Л.Д. Кучми від 2 березня 2001 р. високого звання національного. 20 квітня цього ж року Президент України вручив Національному університету внутрішніх справ його новий прапор. Це рішення є і свідченням правильності того шляху, який ми обрали десять років тому, і визнанням здобутків і досягнень університету за цей період, і великим авансом на майбутнє. Приймаючи прапор Національного університету внутрішніх справ, ми брали на себе найвищі зобов'язання, які тільки можуть існувати в системі вищої освіти.

Структура університету невинно вдосконалюється. Мережею його підрозділів, навчально-консультаційних пунктів охоплено більшу частину території України. Вже після набуття статусу національного, університетом створено два інституту – Кримський юридичний (на базі Кримського факультету НУВС та Сімферопольського факультету Одеського інституту внутрішніх справ) та Одеський юридичний (на базі Одеського інституту внутрішніх справ), відкрито філії університету в Кіровограді та Сумах. Все це потребує додаткових зусиль щодо забезпечення єдності й високого рівня організації навчального процесу, його методичного забезпечення, проведення наукових досліджень, здійснення кадрової та виховної роботи.

Проводяться організаційна діяльність і щодо розширення спектру спеціальностей і спеціалізацій підготовки фахівців для органів внутрішніх справ в університеті. Практичні органи чекають спеціалістів з проблем «наближ рідше», працівників кадрових апаратів, які володіють новітніми соціальними технологіями щодо роботи з персоналом. На часі відкриття факультету, де будуть готуватися майбутні працівники підрозділів по роботі з особовим складом.

Розвиваючи багатоступеневу освіту як наріжний принцип діяльності Національного університету внутрішніх справ, ми постійно здійснюємо нові заходи щодо цього питання. Удосконалюється робота Інституту перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників ОВС. Здійснено ряд

кроків щодо організації перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників кадрових апаратів ОВС, педагогічних кадрів вищих навчальних закладів відомчої системи освіти.

Третій рік успішно працює магістратура, а докторантура і ад'юнктура університету вийшла на такий рівень, коли вона вже здатна забезпечувати потреби не тільки університету, а й інших відомчих вищих навчальних закладів у науково-педагогічних кадрах вищої кваліфікації.

Питання реформування системи МВС України відображені в діяльності Національного університету внутрішніх справ не тільки щодо правового та наукового забезпечення цих процесів, а й безпосередніх заходів по розширенню взаємодії з населенням, громадськістю, розповсюдженню правових знань серед широких верств суспільства. Особлива увага приділяється питанням ранньої профорієнтації майбутніх працівників органів внутрішніх справ, надання поглиблених юридичних знань старшокласникам загальноосвітніх шкіл. Тут ми спираємось на кількарічний позитивний досвід роботи Юридичного ліцею – першого в системі освіти МВС України. Його вихованці (а в лицей переважно навчаються діти працівників ОВС, тих, хто загинув чи був поранений при виконанні службових обов'язків) сьогодні серед кращих в наших курсантських лавах. Минулого року на громадських засадах створено факультет довузівської підготовки Національного університету внутрішніх справ. Ця робота дає вже сьогодні добрі плоди, має схвальні відгуки населення. У діяльності факультету беруть участь провідні викладачі університету, ми будемо і далі просува-
ти в даному напрямі.

Зулились ще на двох пріоритетних напрямках нашого розвитку. Вони, на перший погляд, не зв'язані між собою, але без них не можна уявити майбутнє Національного університету внутрішніх справ.

По-перше, це розвиток навчально-матеріальної бази. Без належних умов, обладнання, технічної оснащеності організація сучасного навчального процесу та проведення наукових досліджень на тому високому рівні, який тільки і є прийнятним для Національного університету внутрішніх справ, неможлива. Фінансова скрута, в якій перебуває бюджетна сфера вже більше десяти років, чинить об'єктивні перепони розвитку вищої школи. Однак керівництво університету знаходить кошти, колектив заробляє їх завдяки господарській діяльності, і наша навчально-матеріальна база повинно зростає. Став до ладу комплекс «Університет – Центр», будуються нові навчально-лабораторні корпуси на основній території університету. Кулюються нові зразки техніки, перелусім комп'ютерної, вбосконалюється парк технічних засобів навчання.

Друге – це постійні заходи щодо міжнародного співробітництва. Укладено низку двосторонніх договорів з поліцейськими та міліцейськими вищими навчальними закладами ближнього та дальнього зарубіжжя. Вчасновипідні контакти розвиваються за всіма основними напрямками роботи. Якісно новим кроком щодо міжнародної інтеграції стало проведення в Національному університеті внутрішніх справ ініційованої нами та підтриманої Міністром внутрішніх справ України Ю.О. Смирновим Установчої конференції Асоціації вищих навчальних закладів МВС дер-

жав – учасниць СНД (29 листопада 2001 року). Представники міліцейських та поліцейських ВНЗ більшості країн Співдружності схвалили і підтримали цю ініціативу, а своєрідним визнанням авторитету Національного університету стало рішення про розміщення на його базі штаб-квартири Асоціації. Спільна діяльність, співробітництво та взаємодопомога створять можливість для нових досягнень в галузі освітньої та наукової роботи.

Виятково важливим напрямом діяльності Національного університету внутрішніх справ є кадрова робота. Наші досягнення багато в чому визначені тим, що в університеті правильно підібрані й розставлені працівники, постійно зростає їх фаховий, науково-педагогічний рівень. Та й ті вади, котрі є (ми добре знаємо про них і прагнемо подолати в повсякденній праці), теж багато в чому спричинені помилками в роботі з персоналом. Високі вимоги до працівників повинні супроводжуватись і дієвими заходами щодо їх соціально-правового захисту. Це литання керівництвом університету постійно тримає в полі зору, робить все можливе для його вирішення. Свідченням цього є розробка програми «Житло» і заходів щодо її реалізації.

Перспективи розвитку Національного університету внутрішніх справ пов'язані з підтриманням існуючої динаміки вдосконалення всіх напрямів його діяльності. Він і далі мусить розвиватись як складна багаторівнева освітнясько-наукова система, нерозривно пов'язана з виконанням завдань підвищення ефективності здійснення соціальних функцій, покладених на МВС України чинною Конституцією та законодавством нашої держави.

Схема 1.

